

3. Гагин Ю.А. От личности к индивидуальности: акмеологическая парадигма: Монография / Гагин Ю.А.- СПб: Изд.-во СПб АППО, 2003. -312с.
4. Данилова Г.С. Професіоналізм педагога на порозі третього тисячоліття / Данилова Г.С. // Освітнянські відомості. -2002. -№4. – С.2-5.
5. Данилова Г.С.Акмеологічна модель педагога в XXI столітті / Данилова Г.С. // Рідна школа.- 2003. -№6. – С.6-9.
6. Данилова Г.С.Акмеологічні мотиви вдосконалення людини на основних історичних етапах генезису філософії / Данилова Г.С.// Освіта і управління. – 2011.-Т.14.-Число2-3. –С.59-71.
7. Данилова Г.С. Акмеологічна школа – школа майбутнього / Данилова Г.С.// Директор школи, шкільний світ.- №4(41), травень 2010. –С.18-32.
8. Данилова Г.С. Методический менеджмент в контексте акмеологии / Данилова Г.С.// Человек и образование: Академический Вестник Института образования взрослых РАО. - Санкт-Петербург.-2007.-№3-4.
9. Данилова Г.С. Акмеология управління: інноваційний ресурс вдосконалення стратегічного управління кафедрами вищої школи / Данилова Г.С.// Проблеми освіти: Наук.зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, -К., 2013. –Випуск №77.-Ч.1. –С.59-75.
10. Данилова Г.С. Акмеосоціум – умова формування здоров'я суспільства / Данилова Г.С. // Матеріали до Другої Міжнародної науково-практичної конференції «Акмеологія- наука XXI століття: розвиток професіоналізму/ Г.С.Данилова – К: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2007- 48с.
11. Колпаков В.М. Стратегический кадровый менеджмент: Учеб.пособие / КолпаковВ.М., Дмитренко Г.А. -20-е изд., перераб. и доп. – К.: МАУП, 2005.- 752с.
12. Селезнева Е.В. Общая акмеология: учебное пособие / Е.В.Селезнева; под. общ. ред. А.А.Деркача. – М.: Изд.-во РАГС, 2010. – 206с.
13. Циба В.Т. Соціологія особистості: системний підхід (соціально-психологічний аналіз): Навч. посіб. / Циба В.Т. – К.: МАУП, 2000. -152с.

Данилова Г.С. Стратегія розвитку соціуму держави на акмеологічних засадах

Анотація. У статті презентуються нові методологічні основи щодо перспективного вдосконалення соціуму в контексті акмеологічного підходу. Обґрунтовується оригінальність акмеологічного підходу в розвитку особистості, що є продуктом соціуму. Аналізуються акмеологічні стратегії оптимізації розвитку соціуму. Наголошується, що розвиток здійснюється через освіту на основі норм, канонів, формування образу досконалої людини свого часу. **Ключові слова:** цивілізація, соціум, система, стратегія, акмеологія, особистісно-професійний розвиток, оптимізація, інтелектуальний розвиток людини.

Данилова Г.С. Стратегія розвитку соціуму держави на акмеологічних засадах

Аннотация. В статье презентуются новые методологические основы перспективного совершенствования социума в контексте акмеологического подхода. Обосновывается оригинальность акмеологического подхода в процессе развития личности, что является продуктом социума. Подчеркивается, что развитие осуществляется через образование на основе норм, канонів, формирования образа совершенного человека своего времени. **Ключевые слова:** цивилизация, социум, система, стратегия, акмеология, личностно-профессиональное развитие, оптимизация, интеллектуальное развитие человека.

Danilova G. The strategy of social development of the state on the akmeological basis

Annotation. The paper presented a new perspective on methodological foundations of society in the context of development of society in the context of akmeological approach. Grounded originality of akmeological approach to personal development, which is a product of society. Analyzed akmeological optimization strategy of social development. It is noted that development through education-based norms, canons, the image of the perfect man of his time. **Keywords:** civilization, society, system, strategy, akmeology, personal and professional development, optimization, and intellectual development of man.

ДЕМ'ЯНЕНКО А.В.,

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
м. Київ

УДК 378

**ШКІЛЬНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ В ІСЛАМСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ІРАН
(РЕТРОСПЕКТИВА І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У КРОСКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ)**

Сучасний Іран – азійська держава з населенням 66 млн., яка знаходиться в стратегічно важливому географічному вузлі. Його західні і східні сусіди - Афганістан, Пакистан і Ірак, північні – Вірменія, Азербайджан і Туркменія. Країна існує за рахунок природних багатств, займаючи п'яте місце в світі за запасами нафти (10% всієї світової нафти) і газу. Це теократична держава у формі ісламської республіки, президент якої є одночасно релігійним главою. У країні - 50% персів, 35% азербайджанських турків; решта – араби, вірмени та інші національності. Близько 67% населення проживає в містах, 33% – у сільській місцевості [11, с. 122 - 124]. Примітно, що населення Ірану – одне з наймолодших у світі за віком: більше половини – люди у віці від 15 до 64 років, 39,5 % - молодші 14-ти років. Столиця – Тегеран із населенням у 8 млн. – один із найбільш

мегаполісів Сходу. Державна мова – перська (фарсі). У різних провінціях Ірану говорять турецькою, арабською, азербайджанською, лорі, мазандаранською та ін. мовами. Згідно з даними кінця ХХ ст., 99,5 % іранців – мусульмани, решта – християни, іудеї, зороастрійці [8, с. 483]. Всі ці віросповідання офіційно визнані й мають своїх представників у державних органах.

Іран – один із найдавніших осередків цивілізації, країна з багатою культурою, що сягає своїм корінням в глибоку давнину [1; 3; 5]. Незважаючи на багатовікові поневолення арабами, турками та іншими народами, Іран і в цих умовах продовжував зберігати і розвивати свою високу культуру, здійснюючи вагомий вплив на формування культури Сходу в цілому. Ось хоча б знаменита поема Фірдоусі (934 - 1027) «Шахнаме» (визнаний пам'ятник світової культури), відзначена ідеями тираноборства, справедливості та гуманізму, що впродовж століть використовувалася як підручник моралі в школах усього мусульманського світу. Ідеї середньовічних мислителів Ірану Аль-Газалі (1059 - 1111), Ібн Сіні (Авіценни) (980 - 1037), Омара Хайяма (1048 - 1131), Беруні (937 - 1048) та багатьох інших залишили глибокий слід у всесвітній історії філософії, психології, педагогіки. Цих мислителів відрізняла віра у вихованість кожної людини, в її щасливе життя на Землі. Велику увагу вони приділяли віковим особливостям дитини в процесі виховання [2]. Звернення до власних культурних традицій, творче ставлення до знань стародавніх греків і сусідніх народів дозволили мислителям Ірану розвинути ідеї про виховання людини як найважливішу умову суспільного розвитку.

Свого часу араби принесли в підкорений ними Іран нову релігію – іслам і відповідні завданням цієї релігії навчальні заклади: мектебе – початкові школи і медресе – середні та вищі школи. У наступний період, коли Іран, як і багато інших східних країн, виявився колонією європейських держав, колонізатори стали створювати місіонерські школи [1, с. 16]. Зрозуміло, що такі навчальні заклади не могли отримати широкої підтримки з боку місцевого населення і мусульманського духовенства. У цих умовах сформувалася місцева просвіта. Серед представників цієї течії: Мірза Мальком-хан (1833 - 1899), Абдоррахім Талібів (1834 - 1911), Зейнал ал-Абедін Мараге (1857 - 1910) та інші. Вони обстоювали ідеї інтелектуального розвитку кожної дитини. Так, М.Мальком-хан розробив навчально-методичні посібники з фізики, хімії, географії, ботаніки, зоології та користувався ними у авторських початкових навчальних закладах.

У 1852 р. була заснована перша іранська світська школа, училище європейського типу Дар оль-Фонун – «Будинок науки». Її творці ставили своєю метою підготовку військових та педагогічних кадрів. Тут навчалися діти з 12 до 14 років. Крім військової справи, викладалися геологія, іноземні мови (російська, французька, англійська), природничо-математичні предмети, архітектура, музика, креслення. З усіх навчальних предметів вперше в історії були складені підручники перською мовою. Управлінням навчально-виховним процесом Дар оль-Фонуна займалося безпосередньо Міністерство освіти, організоване у 1855 р. Діяльність Дар оль-Фонуна спрямовувала молодих іранців на навчання до Європи.

Поступове становлення і розвиток світських шкіл призвело наприкінці ХІХ ст. до цілісного обґрунтування світських освітніх напрямів. Так, у 1883 р. вийшла книга "Про правила навчання і виховання дітей". Анонімний автор також написав підручники з арифметики, ботаніки, географії та інших навчальних предметів [6]. Інший іранський педагог М. Х. Рушдія (1853 - 1940) організував безкоштовні початкові школи в Тебризі, Тегерані, Решеті. Ним же були розроблені підручники рідною мовою з арифметики, історії та географії. У створенні цих шкіл приймалися діти з малозабезпечених верств населення.

Перша в Ірані Конституція була прийнята в ході іранської революції 1911 р. Був створений меджліс (парламент) як законодавчий орган країни, і Іран став конституційною монархією [3, с. 43]. Конституційний рух в Ірані відзначався активною участю духовенства. У сформовану в основному на базі європейських норм права Конституцію була включена стаття про створення комісії з 5 богословів, які наділялися правом вето на той випадок, якщо прийняті закони суперечили ісламу. В 1911 р. був також прийнятий Основний закон освіти – про введення обов'язкової початкової освіти. Всі школи були передані у відання Міністерства освіти, почалася реорганізація мектебів в початкові світські школи. У старших класах світських шкіл стали викладати природознавство, історію, геометрію, іноземні мови. Більш рішучий перехід до світської освіти відбувся після реформи 1928 р., завдяки якій була створена єдина державна система загальноосвітніх шкіл. Викладання майже в усіх типах навчальних закладів здійснювалося за програмами французьких шкіл [6]. Фактичний перехід до обов'язкового безкоштовного навчання в обсязі п'яти класів стався лише завдяки реформам 70-х рр. ХХ ст. У 1974 р. вийшов указ про введення в країні безкоштовної неповної середньої освіти.

Конституційна монархія проіснувала до 1979 р. У січні повернувся з багаторічного вигнання глава мусульманського духовенства – Аятолла Хомейні (1898 - 1989). Він очолив знамениту ісламську революцію, внаслідок якої влада шаха була повалена, і за результатами референдуму 1979 р. Іран проголошений єдиною в світі ісламською республікою [5, с. 24].) Революція 1979 р. в Ірані змінила його державний лад, внесла суттєві корективи в побут, культуру, економіку В ісламській республіці відтепер парламентаризм поєднувався з авторитетом релігійного лідера. З приходом до влади Хомейні в основі життя держави були активізовані принципи ісламу.

Нова державна релігійна орієнтація країни позначилася, природно, і на шкільній справі. Була створена спеціальна Вища рада «культурної революції» під керівництвом Хомейні, діяльність якої спрямовувалася на ісламізацію всієї системи освіти, починаючи від її змісту і закінчуючи методами навчання. В усіх школах були створені так звані «ісламські товариства», об'єднані в загальний «Союз ісламських школярів». У програми шкільного навчання було введено спеціальний курс з ісламознавства з метою навчання основ релігії, Корану, хадисів. Обов'язковою стало вивчення арабської мови для кращого засвоєння коранічної літератури. З ІІ класу введені підручники «з ісламської культури і релігійної освіти».

По смерті Хомейні в Конституцію країни були внесені поправки. Основні цілі освіти були сформульовані в документі Вищої ради з освіти (1998). Зазначалося, що національний розвиток - «... найперше завдання освіти, яка має служити розвитку промисловості, культивувати соціальні, моральні й

духовні цінності, великого значення при цьому має бути приділено вірності ісламу. Цілі освіти мають на увазі також роль освіти в розвитку різних рівнів економіки" [12, р. 17]. Тобто підкреслювалася залежність суспільного розвитку від рівня освіченості населення. Шкільна справа тісно пов'язувалася з п'ятирічними планами економічного і культурного розвитку країни. Так, перший п'ятирічний план (1989 - 1995) став законодавчою основою лібералізації не лише економіки, а й освітньої системи. Посилилася фінансова самостійність вищих навчальних закладів, розширилися зв'язки з міжнародними науковими центрами. Закон про другий п'ятирічний план (1995 - 1999) передбачав обов'язкове навчання дітей шкільного віку та обов'язковість відвідування неписьменними громадянами віком до 40 років курсів з ліквідації неписьменності. Міністерство культури і вищої освіти Ірану стало членом ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій.

У даний час система освіти Ірану включає дошкільне виховання, загальноосвітню школу, професійно-технічні навчальні заклади, вищі заклади освіти та курси з ліквідації неписьменності для дорослих. При цьому дошкільна освіта ще не отримала широкого розвитку. До 1960-х рр. більшість дитячих садків були приватними. З 1974 р. навчання в дошкільних державних установах для дітей від 5-річного віку стало безкоштовним або лише частково оплачуваним батьками. У 2002 - 2003 н. р. в країні налічувалося 12460 дошкільних навчальних закладів, які охоплювали 403712 дітей [7, с. 93]. Загальноосвітня школа складається з трьох ступенів: початкова - I-V класи, неповна середня - VI-VIII класи і повна середня - IX-XI класи. У X класі навчання проходить за однією з трьох основних програм: загальнотеоретичне, технічно-прикладне та спеціальне. XI клас – це так зване доуніверситетське навчання, метою якого є підготовка до вступу у вищий навчальний заклад. У 2002 - 2003 н. р. у країні налічувалося 68 632 початкові школи, де навчалася понад 7 млн. дітей [7, с. 94]. Навчання у початковій школі починається з 6 років, хлопчики і дівчатка вчать окремо. Існують спеціальні школи для дітей з обмеженими можливостями, школи для обдарованих дітей, у тому числі з художнім ухилом. Сформована система 5+3+3 забезпечує всім дітям шкільного віку обов'язкову початкову освіту, що включає основи грамоти та рахунку, вміння розуміти навколишнє середовище, соціальні та фізичні явища. Велика увага приділяється релігійному вихованню. Викладання Корану починається з II класу і продовжується до закінчення старшого семестру середньої школи.

Навчальний план початкової школи складається з наступних предметів: вивчення Корану (2 год. на тиждень), релігійне виховання, диктант, читання, соціальні науки (в IV і V класах по 3 год.), мистецтво, здоров'я, математика (4-5 год.) і фізичне виховання (2 год.). Неповна середня школа (VI-VIII класи) ставить метою закріплення знань, отриманих у початковій школі, і працює за таким розкладом: Коран (2 год. на тиждень), релігійне виховання (2 год.), арабська мова (2 год.), іноземна мова (2 - 4 год.), перська література (5 год.), природничі науки (4 год.), математика (4 - 5 год.), фізичне виховання (2 год.), мистецтво (2 год.), соціальні предмети (3 год.), технічні та професійні заняття (3 год.). Починається вивчення іноземних мов з арабської та англійської. Від 2004 р. до навчальних планів поряд з іспанською та італійською включено ще й російську мову. У 2002 - 2003 н. р. неповних середніх шкіл в країні було понад 30 тис. У них навчалася близько 5 млн. учнів [7, с. 95].

Навчальні плани старшого концентру повної середньої школи (IX-XI класи) орієнтують школярів на продовження освіти або у вищих навчальних закладах, або у професійних чи технічних навчальних закладах. Навчальні плани мають три напрями: обов'язкові для всіх учнів предмети, спеціалізація технічного та професійного спрямування і, нарешті, факультативи за вибором. У список обов'язкових предметів входять математика, експериментальні науки, соціальні й техніко-професійні предмети. Коран вивчається як обов'язковий предмет в усіх класах повної середньої школи. Для представників інших релігій уроки Корану факультативні. З 2003 - 2004 н. р. до програми старших середніх шкіл з ініціативи Президента введено новий навчальний предмет «Діалоги між цивілізаціями».

В Ірані прийнята європейська система ступенів вищої освіти. Наприкінці 1980-х рр. тут налічувалося більше 100 вищих навчальних закладів (з них 30 - університети, 14 - університетські комплекси, 5 - приватні коледжі, 36 - центри вищої освіти). На початку XXI ст. розширилася підготовка фахівців у зарубіжних вишах. Приблизно 50 тис. молодих іранців навчаються в університетах різних країн (понад 4 тис. - у Канаді) [10, с. 104]. Навчання у вищій школі Ірану розділяється на два періоди - неповну – 3-3,5 роки і повну університетську освіту – 5-6 років. Відповідно випускники отримують диплом бакалавра або магістра. На пільгових умовах до університетів зараховуються абітурієнти з сільських місцевостей, віддалених районів, а також з центрів тих провінцій, де немає відповідних навчальних закладів.

У системі вищої і середньої спеціальної освіти велику роль відіграють ісламські навчальні заклади, які готують фахівців у галузі релігійного права і теології. Ісламізація вищої освіти зумовила гостру потребу в підготовці спеціальних наставників для ВНЗ. Найбільшим теологічним освітнім центром є Кумський комплекс. Він включає 60 медресе, серед яких і жіночі. Створюються також теологічні університети з 5-річним терміном навчання.

На всіх щаблях системи освіти Ірану докладаються значні зусилля щодо підвищення її якості: удосконалюються підручники, вивчається зарубіжний досвід, використовуються сучасні технології та технічні засоби – (комп'ютеризація шкіл, дистанційне навчання тощо). В даний час 6500 шкіл обладнані комп'ютерними класами й приблизно така ж кількість учителів-операторів навчається для обслуговування цих класів. Створюються вебсайти для вчителів і студентів. За останні роки помітно зросло не тільки державне фінансування освіти, але й благодійні внески на допомогу школі. З 2000 по 2003 рр. від приватних осіб вони збільшилися на 43 % [12, р. 51].

Вагомі зусилля спрямовані на ліквідацію неписьменності дорослого населення, у тому числі мігрантів з Афганістану й Іраку, кочових племен. У 2003 - 2004 н. р. Міністерство освіти Ірану створило для дітей із кочових племен 5918 шкіл, де навчалася 180 тис. учнів. Постачання їх одягом, їжею, ліками, навчальними посібниками – серйозні аспекти підвищення якості освіти підрастаючого покоління країни.

Для ліквідації неписьменності в 1965 р. було засновано Національний комітет із боротьби з неписьменністю. Створено «Корпус освіти», куди увійшли мобілізовані в армію грамотні юнаки, які навчали сільське населення в районах Ірану, де не було шкіл. У 2005 р. грамотність в Ірані досягла 85,2 % (82,6 % - серед жінок, 87,7 % - серед чоловіків) [10, с. 102, 105].

Новим у сфері шкільної справи Ірану є розширення зв'язку установ народної освіти з міжнародними педагогічними та громадськими організаціями, такими, як, наприклад, ESCO (ісламська педагогічна наукова і культурна організація), Міжнародна асоціація професійних театрів для дітей та молоді, аналогічні асоціації з кінематографії, педагогічних інновацій тощо. Країна активно бере участь у міжнародних проєктах з розвитку освіти й виховання дітей та молоді.

Привертає увагу прагнення Ірану налагоджувати зв'язки зі школами Татарстану, Киргизії, Таджикистану. Так, у школи Таджикистану направляються підручники арабської графіки, Киргизія отримала грант для будівництва школи для обдарованих дітей і т. ін.

У Ірані й по сьогодні йдуть енергійні перевтілення. Деякі з них, відомі під назвою «ісламського соціалізму», фактично, не витримали перевірки часом. Посилення економічної (за рахунок потужного потоку нафтодоларів) і політичної міці з 1970-х років створило в ісламському світі принципово нову ситуацію, об'єктивні умови для посилення ісламу. Сила цієї релігії пояснюється, зокрема, тим, що як релігійна доктрина і форма соціальної організації він завжди відіграв на мусульманському Сході децю інакшу роль, ніж, скажімо, християнство в Європі. Ніколи, навіть у пору своєї неосяжної влади над людьми, у періоди найжорстокіших гонінь та панування інквізиції, християнство не витісняло повною мірою світську владу. Іслам, навпаки, заповнив усі пори мусульманського суспільства, визначив характер економічних відносин і форми політичного адміністрування, соціальну структуру, культуру і побут правовірних. Духовне життя протікає виключно в рамках ісламу [4, с. 4-7]. І хоча мусульманські мислителі вільно оперували філософськими категоріями, які не мали нічого спільного з ісламом, – все одно він виступав фундаментом, на який орієнтувалася переважна більшість населення. І по сьогодні виховання й навчання підростаючих поколінь здійснюється за канонами ісламу. Ісламська виховна традиція є основою педагогічного процесу у школах Ірану.

Література

1. Авзалов Х.С. Школа и педагогическая мысль в Иране в конце XIX — начале XX в. / Х.С.Авзалов. - Душанбе, 1992.
2. Антология гуманной педагогики / Сост. и автор предисловия Безрогов Б.Г. - М., 2000.
3. Иванов М.С. Очерк истории Ирана / М.С.Иванов. - М., 1952.
4. Курганова У.С. Ислам / У.С.Курганова. – Харьков, 2013.
5. Мамедова И.М. Иран: от монархии к республике / И.М.Мамедова // Мусульманские страны у границ СНГ. - М., 2002.
6. Мамедова И.М. Образовательное законодательство и система образования в исламской республике Иран / И.М.Мамедова // Образовательные системы и образовательное законодательство государств Востока. - М., 2005.
7. Салимова К.И. Школы современного Ирана / К.И.Салимова // Педагогика. – 2010. – № 6. – С. 90-97.
8. Страны и регионы мира: Экономико-политический справочник. - М., 2005.
9. Тллашев Х.Х. Общепедагогические идеи ученых энциклопедистов Ближнего и Среднего Востока эпохи средневековья. - Ташкент, 1985.
10. Шкунов В.Н. Национальные системы образования стран Азии / В.Н.Шкунов. - Ульяновск, 2006.
11. Юрківський В.М. Іран. Країни світу / В.М.Юрківський. – К., 2001.
12. Education in Islamic Republic of Iran. - Tehran, 2003.

Дем'яненко А.В. Шкільна освіта і виховання в Ісламській Республіці Іран (ретроспектива і сучасні тенденції у кроскультурному контексті).

Анотація. У статті аналізується теорія і практика навчання й виховання підростаючого покоління в Ірані з найдавніших часів до наших днів. **Ключові слова:** Іран, іранські просвітителі, система шкільної освіти, мектебе, медресе, сучасна школа, модернізація.

Дем'яненко А.В. Школьное образование и воспитание в Исламской Республике Иран (ретроспектива и современные тенденции в кроскультурном контексте).

Аннотация. В статье анализируется теория и практика обучения и воспитания подрастающего поколения в Иране с древнейших времен до наших дней. **Ключевые слова:** Иран, иранские просветители, система школьного образования, мектебе, медресе, современная школа, модернизация.

Annotation. The article discusses the theory and practice of educating the growing generation in Iran since ancient times and until our time. **Keywords:** Iran, Muslim schools of medieval Iran, Mekteb and madrasa, Dar ol-Fonun - the first secular higher school, Iranian Enlighteners, secular education of the people, modern school system and its modernization.